

האם מותר להכניס עצמו

למצב שבו יצטרך לחלל שבת בגלל פיקוח נפש?

דברים אלו משמעותיים לכל אדם, אולם, במיוחד לאנשים שיודעים שהם עתידים להימצא במציאות של פיקוח נפש. דברים אלו קיימים בעיקר אצל יולדת או אצל כוחות הביטחון. האדם יולדת צריכה להיות בשבת הסמוכה ללידה קרוב לבית החולים? האם יכולה לנסוע להיות במקום אחר הרחוק מבית החולים? האם חייל שיודע שיש סיכוי גבוה שיוקפץ בשבת, צריך להישאר ביחידה בשבת? האם להעיר את השכן אם הדבר ימעט בפיקוח נפש (למשל אם יש לו בשר מבוטל ולא נצטרך לבטל)?

- א. שבת יט. "תנו רבנן אין מפליגין... עד רדתה אפילו בשבת". מדוע אין מפליגין תוך שלושה ימים לשבת? תוס' (ד"ה אין); רבנו חננאל (על הדף, ד"ה הא דתנו); הרי"ף בקושיתו על רבנו חננאל ובשיטתו של הרי"ף עצמו; בעל המאור ד"ה והא (השני) – זהו הפירוש החשוב לענייננו [רמב"ן (בריטב"א שם ד"ה והנכון)].
- ב. רמב"ם, שבת פ"ל ה"ג; שו"ת הריב"ש סימן י"ז; שו"ת מהר"י בן לב ח"ב סימן נ"ג; שו"ת הרדב"ז ח"ד ע"ז.
- ג. שבת קלד: משנה; בעל המאור שם (נג. באלפס ד"ה "כתב הרי"ף ז"ל בהלכות, מרחיצין..."); רמב"ן שם במלחמות (ד"ה אבל).
- ד. שולחן ערוך או"ח רמ"ח, א, ד; הגהות חכמת שלמה רמ"ח, ס"ק ד; מגן אברהם שם ס"ק יד; ומשנה ברורה שם.
- ה. גרש"א (בשש"כ ל"ב, הע' קד); ספר חסידים תתנ"ה; משנה ברורה ש"ל ס"ק א; שער הציון שמ"ד ס"ק ט; שש"כ ל"ב, לד; שו"ת אגרות משה או"ח ח"א קל"א; שו"ת מנחת שלמה ח"א סימן ז' (חלקו הראשון).

שו"ת הריב"ש סימן יז

עוד שאלת על היהודים שהולכים בשיירא בגמלים עם אורחת ישמעאלים במדבר הגדול והנורא. והכל יודעין שמאחר שאינם רוכבים על סוסים כי אם על הגמלים שהן צריכין לחלל שבת בפרהסיא לרכוב וללכת עם השיירא. כי מפני הסכנה לא יוכלו ליעכב במדבר לבדם בשבת. ולכן נסתפקת אם ראוי למחות בידם שלא יצאו בשיירא במדברות למען לא יבאו לחלל את השבת אף על פי שאין להם במה שיחיו כ"א = כי אם = בהליכה עם השיירות.

תשובה דבר זה מתורת הרי"ף ז"ל והר"ם ז"ל לא למדנו אלא מתורת הרב ר' זרחיה הלוי בעל המאור ז"ל למדנו. כי ההיא דגרסי' (בפ"ק דשבת יט) ת"ר אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת, הרי"ף ז"ל פירשה מפני עונג שבת. שהמפרש בים בספינה כל שלשה ימים אין דעתו מיושבת עליו וכדי שלא יצטער בשבת אסרו עליו בפחות משלשה ימים קודם השבת. כמ"ש זה בהלכות בארוכה. וכן פירשה הר"ם ז"ל (בפ"ל מה"ש). אבל

הרב בעל המאור ז"ל כתב טעם אחר בין בזו בין במה שאמרו שם אין צרין על עיירות של כותים /שבת יט/ דכולהו מקום סכנה הוא וכל שלשה ימים קודם לשבת קמי שבתא מיקרי. ונראה כמתנה לדחות את השבת מפני שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש. והה"ד להפריש במדברות וכל מקום סכנה שאדם עתיד לחלל בו את השבת. ע"כ = עד כאן = כתב הר"ז הלוי ז"ל בספר המאור. ולפ"ז = ולפי זה = כל שיוצא מן הישוב בשיירא למדברות ביום ראשון ויום שני ויום שלישי מותר לפי שאלו הג' ימים מן השבוע מתיחסים לשבת שעבר ונקראי' בתר שבתא. ואין לו להמנע מלצאת מחמת השבת הבאה שאז אם יהיה לו סכנה ויצטרך לחללו מפני פקוח נפש מותר הוא ואין בכאן איסור. אבל ביוצא מן הישוב למדבר ביום רביעי ויום חמישי וע"ש = וערב שבת = אסור לפי ששלש' ימים אלו מתיחסי' לשבת הבאה ונקראים קמי שבתא, כדאיתא בסוף פרק מי שאחזו (עז) וכן בהלכו'. וא"כ נראה כנכנס בכונה למקו' הסכנה כדי שיחלל בו את השבת. ואף

על פי שהרי"ף ז"ל והר"ם ז"ל פירשו הברייתא זו בדרך אחרת כמ"ש למעלה מ"מ הדין דין אמת וכן הסכים מורי הרב רבי' נסים ז"ל בפרוש ההלכות שלו. גם מה שנהגו עתה להפליג בספינה אפי' בע"ש = בערב שבת = הוא ע"ד = על דרך = פירוש זה. כי אין לאסור מאחר שהספינה היא של ישמעאלים ומלחיה וחובליה ישמעאלים ואין הישראלי' המפליגין בה עושין לעולם מלאכה בשב' כי אם המלחים ישמעאלי'. וגם הם אינם עושין בשביל ישראלים שבה שהם המעוט אלא בשביל הישמעאלים ההם שהם הרוב. וכדאמרינן (שבת קכב) במסיבה שרובה כותים והדליק כותי את הנר שמותר לישראל שבה להשתמש לאורה. ואם כפירש הרי"ף ז"ל והר"ם ז"ל שפירשוה מפני עונג שבת בכל ענין היה אסור להפליג בספינה בפחו' משלש' ימים קודם השבת. ומ"מ בין מפני עונג השבת כפירש הרי"ף ז"ל בין מפני חלול שבת לפקוח נפש כפירש בעל המאור ז"ל אינו אסור להפליג בספינה בפחות משלשה ימים אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מפליגין. דבהיה דאין מפליגין וכולי מסיק בד"א בדבר הרשות אבל לדבר מצוה מפליגין /שבת יט/. וליוצאין בשיירא במדברות ג"כ כפי דרך הר"ז הלוי לדבר מצוה יוצאין אפי' בפחות מג' ימים קודם השבת אבל לדבר הרשות אסור. וזהו מה שנראה לי בשתי השאלות ששאלת וחתמתי שמי יצחק בר ששת זלה"ה.

ש"ת מהר"י בן לב חלק ב סימן נג

שאלני אחד מן הגדולים אשר בעיר קושטנדינ"ה על מה שכתב הרב רבי יצחק בר ששת פעמים שלש בתשובותיו [סי' י"ז, י"ח, ק"א] על היהודים ההולכים בשיירא עם אורחת ישמעאל במדבר הגדול והנורא והכל יודעים שהם צריכים לחלל שבת בפרהסיא כי מפני הסכנה לא יוכלו לעכב במדבר לבדם וכתב הרב הנזכר זלה"ה שהרשות בידם להפריש באותם המדברות אף על פי שהם יודעים שעתידין לחלל השבת מפני הסכנ' מההיא דתנו רבנן [שבת יט] אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת ופי' הר"ז ז"ל דהך וההיא דאין צרין על עיירות של גוים פחות משלשה ימים קודם השבת [שם] דתרווייהו מקום סכנה נינהו וכל שלשה ימים קודם השבת קמי שבתא מקרי ונראה כמתנה לדחות השבת מפני שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש והוא הדין להפריש במדברות ובכל מקום סכנה שאדם עתיד לחלל בו את השבת עד כאן. ושאל השואל אם זה הדין הוא מוסכם אליבא

דכולהו רבוותא ואם יש לנו להחמיר בזה כיון דהרב הנזכר כך הורה הלכה למעשה והרב רבי דוראן שהיה בזמנו של הרב רבי יצחק בר ששת גם הוא הורה להקל הלכה למעשה וכמו שכתב הרב רבי יצחק בר ששת בתשובותיו [סימן ק"א] וזה לשונו עם היות שלמה שעשה לי רבי דוראן יותר הייתי חפץ דכאו מאשר חפצתי צדקו עם כל זה לא אעשה תורתו פלסתר כי מה שהורה כדן הורה יעויין שם, והנה הנך תרין אריוותא הם בתראי דבתראי ומי לנו גדולים מהם בדורות האחרוני' ולכאורה היה נראה דיש לסמוך על דבריהם להורות ולהקל וכל שכן שנראה מדברי הריב"ש שהרב רבינו נסים בפירוש ההלכות הסכים לזאת הסברא ועוד כתב דאף על גב דהרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל פירשו ברייתא זאת בדרך אחרת כמו שכתבתי למעלה מ"מ הדין דין אמת ע"כ, נראה מדבריו דס"ל דאע"ג דהרי"ף והר"ן פליגי בפירושא דברייתא ופירשו לה משום עונג שבת מכל מקום בדינו של הר"ז /ה /אין/ אינו חולקים ולכאורה קשיא דבהדיא כתב הרב האלפסי דהיכא דאיכא חילול שבת בודאי אפילו ביום ראשון אית לן למגזר שהרי כתב וזה לשונו יש מי שאומר הא דתניא אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת בזמן שהספינה גוששת ואין במים עשרה טפחים ומשום גזרת תחומים גזרו בה אבל למעלה מעשרה טפחים לא גזרו ומשום הכי נהגו העם להפליג בים הגדול והאי טעמא פריכא הוא דאי מהאי טעמא הוא דאין מפליגין הוה ליה למתני אין מפליגין בספינה קטנה ואמאי תני ספינה סתם דמשמע בין גדולה בין קטנה ועוד מאי איריא שלשה ימים אפילו טפי נמי לדבר מצוה אמאי שרי הרי העמידו דבריהם במקום עשה עד כאן. הא קמן בהדיא דסבירא ליה לרב אלפסי ז"ל דאם באנו לחוש למטה מעשרה משום גזרת תחומין אפילו מיום ראשון היה לן למימר דאין מפליגין בספינה קטנה ועוד איכא לאקשוויי איפכא והוא דמילתא דפשיטא דמותר ללכת באותם השיירות אף על פי שעתידין לחלל את השבת דהא אמרינן אין צרין על עיירות פחות מג' ימים ואף על גב דלהוי טעמא משום עונג שבת וכמו שכתבו הרי"ף והרמב"ם מכל מקום לכולהו פירושי הא חזינן דמותר לצור על עיירות קודם השבת שלשה ימים ואף על גב שהם עתידים בודאי לחלל את השבת ונהי דמההיא דאין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת אין להוכיח משם משום דמצינן לאוקמה בספינה של גוים, מ"מ מההיא דאין צרין מוכח בהדיא דמותר להפריש

דברות לכל מקום סכנה שאדם עתיד לחלל את השבת
כל דכן הוא דמילתא דפשיטא הוא למאי אצטריך ליה
להריב"ש למימר דבר זה מתורת הריא"ף והרמב"ם ז"ל לא
למדנו אבל מתורת הר"ז למדנו וכו', ואם אפשר לומר
דהיינו דקאמר הריב"ש ואף על פי שהריא"ף והרמב"ם
פרשו ברייתא זו בדרך אחרת כמו שכתבתי למעלה מ"מ
הדין דין אמת וכן הסכים מורי הר"ן בפ' ההלכות שלו
עכ"ל. דאי מפשטא דברייתא מוכח בהדיא וכדאמרן לא
הוה ליה להריב"ש למימר דבר זה מתורת הרי"ף והרמב"ם
לא למדנו אבל מתורת הר"ז למדנו ומכל מקום הדין דין
אמת וכו' ותו קשיא לי בדברי הרי"ף במאי דקאמר ותו
מאי איריא שלשה ימים אפילו טפי נמי והלא באין צרין
על עיירות פחות משלשה ימים קודם השבת איכא נמי
ודאי חלול שבת ושלשה ימים קודם השבת צרין על
עיירות ומה שאפשר לתרץ כדי ליישב דברי הרב אלפסי
דסבירא ליה דההיא דאין צרין על עיירות ליכא חלול
שבת בודאי ואפילו ספק קרוב לודאי משום דאין מעצור
להושיע בפתע פתאום ואפשר שתלכד העיר מיד ולא
יצטרך לחלל את השבת ומשום הכי קאמר מטעמא
אחריתי משום עונג שבת ובהכי סלקי יפה דברי הריא"ף
ז"ל אבל בדברי הריב"ש עדיין הקושיא במקומה עומדת
ולפי זה אפשר לומר דאפילו הרב רבינו זרחיה ז"ל לא
הורה להקל בדבר דאיכא חילול שבת בודאי אלא בדבר
שהוא ספק דאפילו שיש ספק קרוב לודאי ומאי דקאמר
ולכל מקום סכנה שאדם עתיד לחלל בו את השבת על
כרחך רצה לומר שהוא ספק קרוב לודאי לחלל את השבת
וכך נראים הדברים דבספינה ואפילו שיהיו מלחיה
וחובליה כולם יהודים כבר אפשר שינוחו ביום השבת
באיזה נמל שלא יצטרכו לחלל את השבת וכן ההיא דאין
צרין על עיירות של גוים כבר אפשר שילכדו קודם השבת
את העיר שצרין עליה ואין מעצור לה' להושיע בפתע
פתאום וכדכתיבנ' אלא כשהתחילו בפחות מג' ימים נראה
כמתנה לדחות את השבת אבל אין הכי נמי דהיכא דאיכא
חילול שבת בודאי כגון אלו היהודים ההולכים במדבר
בשיירות הישמעאלים וכיוצא בו דעל כל פנים הם צריכים
לחלל את השבת מפני הסכנה אפילו הר"ז"ה בכגון האי לא
קאמר אלא מסתברא דכולהו אפין שוין להחמיר ותו לא
מיד: נאם הצעיר יוסף ו' לב:

ש"ת רדב"ז חלק ד סימן עז (אלף קמט)

(אלף קמט) שאלה שאלת ממני אודיעך דעתי במה שהתיר
ריב"ש ז"ל בתשובה בשם ר"ז הלוי ז"ל שמותר לצאת
בשיירא למדברות שלשה ימים קודם השבת אפי' שיודע
בודאי שיחלל את השבת היש לסמוך על הוראה זו:
תשובה מעולם לא סמכתי על הוראה זו דנפיק מינה
חורבה דא"כ העולים לארץ ישראל או הבאים משם יהיה
מותר להם לכתחלה לצאת אפי' ביום ששי דהא תניא
בברייתא בד"א לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מפליגין
ואלו אנן אית לן דלא נקרא דבר הרשות אלא יוצא לטייל
אבל מי שיוצא לבקש טרף לביתו לדבר מצוה חשיב וכל
שכן העולים לא"י דחשיב לדבר מצוה ואם כן יהיה מותר
לצאת אפי' בע"ש וזו קולא גדולה לא שמענו ואדרבא יש
הסכמה בעזה שלא יצאו משם יום ד' משום דקרוב הדבר
שיבוא לידי חלול שבת כ"ש בנדון דידן שהוא ודאי.
ובעיקר ההוראה נ"ל כי רבים חלוקים על ר"ז הלוי ז"ל
והרי לדברי הרמב"ן ז"ל שכל הבאים אחריו הסכימו
לפירושו כתב שלא אסרו להפליג בספינה אלא בזמן שכל
מלאכת הספינה נעשית בשביל ישראל וכן כתבה הר"ן
והריטב"א ז"ל ואי איתא אפילו בזמן שרוב הספינה
ישראל היה לנו להתיר לדבר מצוה אפי' בע"ש ממש דהא
אם לא יעשו מלאכת המלחות ודאי יבואו לידי סכנה. וכי
תימא אין הכי נמי ליתא שהרי כתב הריטב"א לפי שיטת
הרמב"ן ז"ל וזה לשונו וכשנכנס שם בערב שבת אעפ"י
שקבלנות היא מכל מקום כאלו ישראל מצוה לו לעשות
מלאכה ונראה כאילו עושה מלאכה בקבלנות בביתו של
ישראל שהוא אסור אבל בחמישי וברביעי מותר דלא
מינכרא מלתא וכו' וכת"ש שגם הר"ז ז"ל מודה שאפי' לדבר
מצוה אסור בערב שבת ליתא דהא לאו בהכי תלי טעמא
אלא מפני שלשה ימים הסמוכים לשבת מקרו מעלי
יומא דשבתא. וכן נראה מדברי ריב"ש עצמו שכתב וז"ל
וליוצאין בשיירא במדברות גם כן כפי דרך הר"ז ז"ל לדבר
מצוה יוצאין אפילו בפחות משלשה ימים קודם השבת עד
כאן. הרי שלא חילק בין השלשה ימים הסמוכים לשבת.
ותו קשיא לן דא"כ צריך לפרש האי דאין צרין על עיירות
של עכו"ם במלחמת הרשות דוקא ואף על גב דבהכי איירי
קרא דכתיב עד רדתה מכל מקום הוה להו לפרושי
דבמלחמת מצוה מותר כדפירשו בהן ברייתא במה דברים
אמורים לדבר הרשות אבל לדבר מצוה שפיר דמי. ותו
קשיא לן וכי משום דבר מצוה התירו לו להכנס בודאי
חלול שבת כל שכן לדעת האומרים כי לצאת לפרקמטיא

מע"ש ולאחר מילה אם נשפכו חמין שלו מחמין לו חמין.
אף בשבת מפני שסכנה היא לו והוא שנשפכו לאחר מילה
אבל אם נשפכו קודם מילה המילה נדחית ואין השבת
נדחה וראיה לדבר מההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה
כדאיתא במסכת עירובין וכ"כ הרי"ף ז"ל בסוף זה הפרק
והיכא דאשתפוך חמימא דינוקא או דאיבדור סמנים בתר
דאימהול עבדינן ליה בשבתא משום סכנה דשמעינן מיניה
דאי אשתפוך חמימי מקמיה דאימהול תדחה מילה ולא
תדחה שבת ואף על פי שמכשירין שלאחר שחיטת הפסח
דוחין את השבת התם במכשירין שא"א לעשותם מע"ש
אבל מכשירין של מילה כגון חמין לרחוץ בו שאפשר
להחם לו מע"ש אינן דוחין את השבת אלא אם כן נשפכו
חמין שלו לאחר מילה...

חכמת שלמה אורח חיים סימן רמח, ד:

היוצאים בשיירה במדבר וכו' והעולה לארץ ישראל וכו'.
נ"ב, עיין בהר"ן פרק רבי אליעזר דמילה [שבת נג, א ד"ה
והיכא] מה שהביא שם פלוגתת הבעל המאור [שם]
והרמב"ן [בחדושי שם קלד, ב ד"ה אבל] באם נשפך
החמין שלאחר המילה אם מותר למול, כיון דעתה
משכחת לה בהיתר ואח"כ פיקוח נפש הוא שדוחה שבת,
או כיון דיצטרך אח"כ להיות מחלל שבת אסור. והנה
לדעת המתירין שם אין להקשות מכאן דאוסר להפליג ג'
ימים קודם שבת ולא אמרינן דעכשיו בהיתר הוא פורש
ואח"כ הפיקוח נפש דוחה השבת, ד"ל דבר מצוה שאני,
דדוקא במילה התירו כן דהוי דבר מצוה וזמנו היום, מה
שאינן כן בדבר הרשות. ולהיפוך אין להקשות להאוסרים
שם למול למה כאן לדבר מצוה מותר אפילו בערב שבת,
ד"ל חדא דשאני ערב שבת משבת עצמו. ועוד, דהתם
ודאי שיצטרך אח"כ לחלל שבת, מה שאין כן בזה הוי רק
ספק, שהרי פוסק עמו לשבות, וגם זולת זה אין סכנה
מבוררת לכך שיצטרך לחלל שבת, לכך אינו דומה למילה
שם, ודו"ק.

ספר חסידים (מרגליות) סימן תתנ"ה:

אשה הרה וכבר הגיע חודש התשיעי
להריונה בערב שבת עם השיכה יטמין
מים חמין כדי שאם תלד בליל שבת או
בשבת הרי המים חמין מזומנין ולא
יהללו שבת.

לא נקרא דבר מצוה ובשלמא לצור על עיירות איכא
ספיקא שמא יכבשו אותם או שמא שלום תענה קודם
השבת אבל לצאת למדבר שודאי יחלל כמה שבתות לא
שמענו זולת הרז"ה ז"ל. עוד אני חושב שכמו שהודה
ריב"ש ז"ל שחולקין הריא"ף והרמב"ם ז"ל על הרז"ה ז"ל
בפירוש הברייתא כן חלוקין עליו בדין מדיהבי טעמא כדי
שיתיישב דעתם עליהם והאי טעמא לא שוי לכולהו
אינשי דאיכא כמה בני אדם שרגילים בים שלא יארע להם
שום צער ויורדי ימים יוכיחו. ואי איתא דאיתא להא
דרז"ה הוה להו למנקט האי טעמא דשויה לכולהו. ותו
דלא שבקינן טעמא דתל"י באיסורא ונקטינן טעמא דהוי
משום עונג. ותו אם דינו של רז"ה ז"ל הוא מוסכם למה
לא כתבוהו שום אחד מן הבאים אחריו להלכה אעפ"י
שלא פירש כן הברייתא והרי הרמב"ן והרשב"א ז"ל
והריטב"א והרא"ש ור"י בנו ורבינו ירוחם ז"ל ולא ראיתי
פוסק שיזכיר אותו זולת הר"ן וגם הרי"ף לא הזכירו לומר
שהוא סובר כמותו בדין אלא לדחות שאין פי' הברייתא
מטעם תחומין ולא מטעם עונג אלא מטעם דמחזי כמכין
עצמו לעשות כטעמו של הרז"ה ז"ל וזהו שכתב הר"ן ז"ל
ועל דרך זה התיר הרמב"ן ז"ל למפרשי ימים וכו' וטעמא
דאין צרין בתוך שלשה ימים וכן אין מפליגין בספינה
שרובה ישראל דהוי כמכין עצמו לחלל שבת אבל ספינה
שרובה נכרים לדעתם עבדי ולא איירי הרמב"ן ז"ל שיכניס
עצמו לודאי סכנה ויוכל לחלל את שבת. ואעפ"י שאני
יודע בעצמי שאיני כדאי לחלוק על הריב"ש ז"ל וכל שכן
שהוא היה בקי בדברי רבו הר"ן ז"ל אני באתי לקיים
מנהגיננו ושלא להקל בדבר שכבר נהגו בו איסור ומחמיר
אני ואין לתפוס עלי בזה. ומהר"ר ישראל ז"ל בתשובותיו
סי' מ"ה כתב אם מותר ללכת לעיר שאין מניחין שם
יהודי על סמך שישנה את מלבושיו כדי שלא יכירוהו
והעלה כי טוב הדבר להחמיר וכל שכן בנדון דידן שלא
יכניס עצמו בודאי סכנה על סמך לחלל את השבת כללא
דמלתא שאין אני רואה [לפי] הדור הזה לפרסם להם
היתר זה אפילו לדעתו ז"ל כל שכן כי לדעתי אסור לדעת
שאר הפוסקים. והנראה לע"ד כתבתי:

המאור הקטן מסכת שבת דף נג עמוד א

כתב הרי"ף ז"ל בהלכות מרחיצין את הקטן כדרכו בין
לפני המילה בין לאחר המילה בין בחמין שהוחמו בשבת
בין בחמין שהוחמו מע"ש ולא היה לו לומר כך אלא כך
מרחיצין את הקטן כדרכו לפני מילה בחמין שהוחמו

רופא אם מותר ליסע לבית החולים הרחוק ממנו בשבת וי"ט כ"א מרחשון תשט"ו. מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר שמעון האנאווער שליט"א.

בדבר הרופא שמשמרתו הוא בבית החולים שרחוק הרבה מדידתו שאי אפשר לו לבא ברגליו אם מותר לו ליסע לשם בשבתות וימים טובים באויטא /באוטו, מכונית/ שלו באשר שתמיד יש לדאוג שם לספק פקוח נפש.

הנה פשוט שאף אם יש שם ודאי חולה מסוכן ורוצה דוקא ברופא זה שאם הוא כבר בביתו מותר לו ליסע לשם ולחלל שבת בכל הצריך למהר ביאתו לשם, מ"מ כשיודע הרופא מזה ערב שבת מחוייב הרופא להשאר ללון באיזה בית הסמוך לבית החולים שודאי אפשר להשיג מקום ללון ואף אם יצטרך לשלם דמי שכירות בעד הלינה אין להתיר לו לבא לביתו שיביאנו זה לחלל שבת למחר ליסע לבית החולים. ואף אם אין מקום סביבות בית החולים ללון שם הרי יכול ללון בבית החולים גופיה ואף שלא יהיה לו שם יין לקדוש וסעודה חשובה לכבוד השבת נמי היה צריך להשאר שם דמצות סעודת שבת וקדוש לא תדחה איסור מלאכה דשבת.

אך אף כשאין מקום ללון סביבות בית החולים ובבית החולים אין מניחים ללון, ולהשאר כל הלילה בחוץ נימא שאי אפשר משום שצריך הרופא כדי לידע איך לרפאות לישן בלילה במנוחה דלא גרע ממלמד שאסור לו להיות נעור בלילה משום שלא יוכל ללמד היטב כדאיתא ברמ"א יו"ד סי' רמ"ה וכו' שיש לחוש זה ברופא שנוגע לפקוח נפש וא"כ היה מוכרח לבא הביתה שלכן הרי יש להתיר לו ליסע אף שמחלל שבת כיון שאי אפשר לו לבא ברגליו וגם כדי למהר ביאתו לשם, מ"מ הוא רק כשיש שם חולה שרוצה דוקא שרופא זה ירפאנו ואף אם אין החולה מקפיד איזה רופא אבל נזדמן שקראו לרופא זה שיבא לרפאותו, שאז מותר אף כשיש רופא אחר שירפאנו מטעם שאיתא בר"ן וברא"ש נדרים דף מ"א בשם ירושלמי לפי שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות, וכדאיפסק בשו"ע יו"ד סי' של"ו סעי' א' שהמונע עצמו מלרפאות ה"ז שופך דמים ואפילו יש לו מי שירפאנו שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות וממילא פשוט שמחוייב גם לחלל שבת כשקראו לו. אבל כשיש רופא אחר ואין קפידא להחולה איזה רופא ירפאנו וגם לא קראו לו ודאי אסור לו לחלל שבת דמנא ליה שממנו יזכה להתרפאות ולא

מרופא אחר דאדרבה אולי דוקא מרופא אחר ואין נכנס זה בכלל ספק כיון דאין טעם ידוע שהוא עדיף. ולכן כיון שבבית החולים יש הרבה רופאים ורובא דרובא דהחולים אין מקפידין מי יהיה הרופא וגם אין קוראין לו ביחוד לכן לא רק שאסור לו ליסע אלא אף אם היה סמוך לשם אסור לו לעבוד שם בשבת וי"ט וצריך הוא להשתדל שיעבוד ביום אחר תחת יום השבת. ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן ז

כתב בספר "שמירת שבת כהלכתה" בפל"ב סעיף סה: "ומותר להדליק את האור בשביל החולה שבסכנה, אף אם אצל שכנו ישנה מנורה דלוקה, אלא שהעמדתה לרשות החולה תגרום לשכן צער וסבל גדול, כגון ששכנו ישן ויש צורך להעיר אותו". ועוד כתב שם בסעיף עד: "מותר לבשל עבור חולה שבסכנה שדרוש לו אוכל חם או שתיה חמה, אף אם אצל שכנו ישנו אוכל חם ושתיה חמה, אלא שהעמדתם לרשות החולה תגרום לשכן צער וסבל גדול כגון ששכנו ישן ויש צורך להעיר אותו או שהלה יישאר ללא אוכל ושתיה חמים בשבת, וגם אין השכן או כל אדם אחר חייבים מעיקר הדין למסור בשבת את האוכל שהכינו לעצמם, כדי למנוע בישול עבור החולה שבסכנה, אם ע"י מסירתם לחולה יישארו הם ללא אוכל חם בשבת". דינים אלה הובאו שם בשמי, והיות ששמעתי מגדולי תורה בכתב ובע"פ שלדעתם זה תמוה, וגם ערער ע"ז הגאון מוהר"פ אפשטיין ז"ל בסידור מנחת ירושלים שנדפס ע"י ידידי הר"ר ישעי' דבורקס הי"ו, וז"ל: "אינני מסכים עם זה, וגם השכן מחוייב לעשות להצלת נפשו של אחר, אף אם סובל קצת, וכיו"ב כתב בשו"ת הרדב"ז סי' ס"ז וסי' ק"ל, הובא בארחות חיים להמהרש"ם סי' שכ"ח דאפילו היכי דהחולה בעצמו יכול לעשות העבירה מ"מ מותר לאחרים לחלל שבת עבורו כיון דכל אדם חייב להצילו עיין שם, וכו"כ מפורש באו"ה בדין פקו"נ ובאר"י סי' שכ"ח עיין שם" עכ"ל, וכמו כן העיר על האמור שם בפרק מא סעיף כב: "חוטאי שנפלו ברחוב ויש חשש שיגע בהם אדם, מותר להזעיק את חברת החשמל על מנת להפסיק את הזרם, ואין חיוב מעיקר הדין לעמוד שם במשך כל השבת כדי להתרות בבני אדם לבל יגעו בחוטים ויבואו לידי סכנה" וכתב שם בזה"ל: "אינני מסכים עם זה, אפשר להעמיד אדם שיזהיר או לתלות שלט מוכן באותיות: סכנה לנגוע, ואפילו ע"י

מוטלין עליהן לקבור בממונן וכיון שכן שוכר וקובר ואי
מטמא" עכ"ל.

הרי הזינן דאע"ג שפשוט הדבר שהמוצא מת מצוה אשר
אי אפשר לקוברו אלא ע"י הפסד ממון דודאי חייב
המוצא להוציא עד חומש מנכסיו כדי לקוברו, שהרי
קבורת מת מצוה דוחה לאוין ועשין חמורין שבתורה
וכ"ש שצריך להוציא על כך לכל הפחות עד חומש, וקל
וחומר הוא ממ"ש הרמ"א ביו"ד סי' שס"ח ס"ב שחייבין
להוציא ממון להציל קברים מיד עכו"ם, ואפי"ה אם הכהן
עצמו יכול לקוברו בגופו אמרינן דאינו חייב לבזבז משלו
אפילו פרוטה אחת וקוברו בעצמו אף על גב שהוא כהן
ועובר בלאו ועשה, וע"כ דכיון שהוא מת מצוה והתורה
התירה אותו להטמא אין כאן שום עבירה, ואין צריך כלל
לחפש עצות ולהפסיד ממון כדי להמנע מזה כיון שאין זו
עבירה אלא מצוה, וכיון שכן גם לענין פקוח נפש אית לן
למימר הכי דכיון שפקו"ג דוחה שבת אין זו עבירה ואינו
חייב להפסיד כלום משלו, ומיהו אם חולה הוא בנו או
אשתו שחייב להוציא ממון לרפואתם נראה שחייב
להוציא ממון ולא לחלל שבת עבורם כיון שמעיקר הדין
גם ממונו משועבד לרפואתם, ולכן מיד הוא מתחייב
להוציא ממון ולא לחלל שבת כדי לחסוך מממונו, משא"כ
באחרים שחיובם רק מחמת מצוה, הן אמנם שאם אי
אפשר להציל אלא ע"י הפסד ממון חייבים ודאי לבזבז
ממונם ולא לעבור על לאו דלא תעמוד על דם רעך,
כמבואר בגמ' סנהדרין ע"ג א' ושו"ע חו"מ סי' תכ"ו
שחייב גם להוציא ממון ולשכור אחרים, [בשו"ת חו"י סי'
קמ"ו כתב "ולולי שכתבו הפוסקים פה אחת שמחויב
לשכור מממונו להציל חברו - היה אפשר לומר שאינו
מחויב לשכור משלו אם יודע שאין לחברו להחזיר לו דלא
רבתה תורה רק לטרוח עבורו דוגמא לדבר כבוד אב משל
אב"], אבל מ"מ בכדי למנוע חילול שבת שנדחה מחמת
פקו"ג אין בזה משום לאו דלא תעמוד, ואפשר דמעיקר
הדין אין חייבין להפסיד אפילו פרוטה אחת. ואף שעדיין
יש לחלק מבין הקובר את אביו שחייב לשכור אחרים ולא
להטמא בעצמו דשאני התם דכיון שהוא כהן מיד
משתעבד ממונו לקבורת אביו וכיון דבשכר הוא קורא
ואחרים עונים תו לא חשיב כלל האב מת מצוה, משא"כ
במי שאשתו חולה שיב"ס אף על גב שחייב להוציא ממון
לרפואתה מ"מ אם הוא כילי ואינו רוצה להוציא ממון
ומטפל בעצמו לרפואתה אפשר דעדיין דינו כמחלל שבת
להצלת נפש ולא כמחלל שבת כדי לחסוך ממון, אך אין

גוי כשהוא מיוחד לישראל, ג"כ אינו כדאי כשאפשר
כדלעיל" עכ"ל. וכן העיר על הדין שבפרק מ סעיף עב
שמותר לכל אדם לטלפן לאמבולנס ע"מ להעביר חולה
שיש בו סכנה לבית החולים "ואין הוא חייב להטריד שכן
בעל מכונית שומר שבת בהסעת החולה, אם יצטרך שכן
זה להשאר מנותק מבני ביתו במשך כל השבת, או אם
יצטרך לקום משנתו בשביל נסיעה כזאת", וכתב ע"ז:
"הרי בהצלת נפשות כל המקדים הרי זה משובח ומה בכך
שישאר מנותק מביתו וסובל קצת, ומה שאחר מחלל
שבת ועובר עבירה בגרימתו בלא צורך הרי הוא גורם לו
איסור" עכ"ל. אולם בדברים הנוגעים לפקו"ג אין חולקים
כבוד, ואנכי בעניי על משמתי אעמודה שכנים הם
הדברים וכן ראוי להורות, אשר על כן הנני לבאר טעמי
הדברים ומתוך כך יתבארו בע"ה עוד דברים חשובים
הנוגעים לפקוח נפש.

א. בשו"ע יו"ד סי' שע"ד ס"ב פסק הרמ"א לענין טומאת
כהן לקבורת מת מצוה וז"ל "אם אינו מוצא שיקברוהו רק
בשכר אינו חייב לשכור משלו אלא מטמא אם ירצה",
והמקור הוא מהרשב"א והריטב"א והנמ"י במס' יבמות
שכתבו דין זה כדבר פשוט שאין צריך כלל ראייה ולא
מצינו מי שחולק על זה, ואף שהתוס' כתבו במס' נזיר מג
ע"ב, בד"ה והאי, דאם יש לו לשכור אחרים לא יטמא,
שאני התם דמיירי בבן על אביו דכיון שאף אם אביו עני
והבן לא ירש ממנו כלום ג"כ נקטינן שמוטל על הבן
להוציא ממון כדי לקבור את אביו כמבואר בב"ש אבה"ע
סי' קיח סק"כ וכ"ש כשהוא גם יורשו ויכול לקוברו
מהממון שירש, לכן גם כשחסר אבר מהאב אשר מדין
קרוב אסור לו להטמא מ"מ חייב שפיר להוציא ממון
ולשכור אחרים שיתעסקו בקבורתו ולא חשיב כלל מת
מצוה הואיל והבן חייב בכך, משא"כ בסתם אדם שמצא
מת מצוה כיון שאין ממנו משועבד לקבורתו ורק משום
כבוד הבריות יש עליו מצוה לטפל בקבורתו, לכן אף אם
כהן הוא אינו חייב להוציא ממון משלו ולשכור אחרים
אלא הוא עצמו רשאי להטמא לו כדין מת מצוה. וכן
מבואר באחרונים, עיין במשמרת שלום על שמחות באות
מ' ס"ק צ"ג ובאות ק' ס"ק כ"ז, וכעין חילוק זה כתב שם
הרשב"א עצמו ביבמות פט ב'. וז"ל: "ככהן אצל מת מצוה
כשאין אחרים רוצים לקבור אלא בשכר שאין אתה מחייב
את הכהן לשכור ושלא יטמא אלא מטמא הוא וא"צ
לשכור, משא"כ באחותו בעולה או באשתו פסולה שהן

ואם היא עצמה עניה יתחייבו אחרים לבזוז ממון עבור כך כדי למנוע ספק חילול שבת כמו שחייבין ליתן מממונם בשבת עצמה עבור כך [צ"ע הרי נפיש רבוואתי דסברי שלצורך הצלת אדם ממיתה חייב אדם לבזוז כל ממונו, ראה במהרש"ם ח"ה סי' נ"ד ועכ"פ עד חומש חייבין ודאי לכו"ע ומעשים בכל יום שגם שומרי תורה לא זהירי בהכי], ומה שאמרו במעוברת שתכין כל מה שדרוש לה מלפני שבת נראה שאין זה ממש מעיקר הדין. גם לא שמענו על מי שאסור לו לצום ביוהכ"פ שיתחייב להוציא ממון עבור הזנה מלאכותית דרך הורידים כדי להמנע מלאכול ולשתות ביוהכ"פ, ואף על גב שהחולה עצמו ודאי חייב גם להוציא ממון, מ"מ רואים שלא הצריכו חכמים למיעבד טצדקי ולטרוח הרבה בפקו"נ. [צ"ע אם חיה וחולה מותרין בזמננו בנעילת סנדל ביוהכ"פ לרש"י ורמב"ם שסוברים דאסור מה"ת כיון דבזמננו אפשר שפיר בסנדל טוב שאינו של עור] ומציגן נמי בפסחים דף ע' ע"ב שאם מת הנשיא בערב פסח מצוה על כל ישראל להתעסק בו ואין חוששין למה שהפסח יעשה בטומאה גם למ"ד טומאה דחוויה בצבור.

מסתבר, ולכן אשה חולה והיא גדה שמותר לבעלה לע"ב ולשמשה אם אין אחר שימשנה, נראה דאם אפשר לשכור משרתת בשכר שפיר חייב בכך וכמ"ש בדר"ת יו"ד סי' קצ"ה ס"ק נ"ג עיין שם, והיינו מפני שהבעל מתחייב מיד גם בהוצאת ממון...

ואף שהלכות שבת הן כהררין התלויין בשערה וגם ענין זה שאנו דנים בו חמור מאד, מ"מ נלענ"ד דלגבי פקו"נ כיון שאמרה תורה "וחי בהם" ולא שימות בהם, לכן אף אם רק דחוויה היא ה"ז חשיב כהיתר גמור וכמו שבימות החול אין חייבין להפסיד ממון או לטרוח הרבה אם אפשר לבשל עבור החולה משלו כך גם בשבת [וקיל טפי מקבורת מ"מ ע"י כהן דאפשר שאסור לעבור על ל"ת משום הפסד תכריכין שלון] ואף אם נאמר דלענין קרבנות דטומאה דחוויה בצבור שאם אפשר לעשות בטהרה ע"י בזוז ממון דחייבין בכך, מ"מ הכא דכתיב "וחי בהם" נראה דקיל טפי, דאי לא תימא הכי תתחייב כל אשה מעוברת הנכנסת לחדש התשיעי להריונה לשכור חדר סמוך למקום הלידה ולהיות שם כל השבת כדי למעט בחילול שבת שהרי גם על ספק איסור חייבין לבזוז ממון